

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ'

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת מבטא שבועה, איסור שבועה, איסור איסור - אם אתה אומר איסור שבועה חייב, ואם לאו פטור.

ותמנה הגמרא שבתחילה אמרה הברייתא שאיסור שבועה, ואחר כך המשיכה שאם אתה אומר איסור שבועה חייב, והרי זה מה שאמרה הברייתא בתחילה.

ומבאר אביי את הברייתא כך ש- מבטא שבועה, וכלומר שהלשון מבטא, היא לשון שבועה, ולכן אדם שאומר מבטא עלי הרי זה כנשבע.

והלשון איסור היא התפסה בשבועה, וכלומר שאדם שאמר כיכר זו איסור, הרי זה כאילו אומר, כיכר זו תהיה אסורה עלי כמו כיכר אחרת שנשבעתי עליה שתהיה אסורה עלי.

ועל זה אומרת הברייתא מהו האיסור באיסור וכלומר בהתפסת שבועה, שאם אתה אומר שמתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו, ממילא האומר לשון איסור חייב, ואם המתפיס בשבועה אינו כמוציא שבועה מפיו, ממילא האומר לשון איסור פטור.

ושואלת הגמרא מהיכן לנו שהלשון מבטא היא לשון שבועה, אך לא הלשון איסור, שהרי אם נאמר שהמקור הוא מהפסוק שנאמר "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים", ורואים שיש שבועה במבטא, הרי נאמר גם באיסור לשון דומה "כל נדר וכל שבועת איסור", ומדוע לא נלמד מכאן שאף איסור הוא שבועה.

אלא אם נאמר שלומדים שאיסור זה התפסה בשבועה ממה שנאמר בפסוק "או אסרה אסר על נפשה בשבועה", הרי לשון דומה נאמרה גם לגבי מבטא "לכל אשר יבטא האדם בשבועה".

ולכן ביאר אביי שהמקור לכך שמבטא זה שבועה זה מהפסוק "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתייה אשר אסרה על נפשה", וכיון שלא נאמרה שם שבועה כלל, רואים שהאיסור שאסרה על עצמה היה על ידי המבטא, וממילא רואים שמבטא הוא שבועה.

אמנם רבא חולק על אביי, ולדעתו אדם שמתפיס בשבועה, ואומר כיכר זו אסורה עלי כמו כיכר אחרת, שאותה אסר על עצמו בשבועה, אין הכיכר השנייה נאסרת.

ולכן מבאר רבא את הברייתא באופן אחר.

שמה שאמרה הברייתא שמבטא שבועה, הכוונה שמבטא הוא לשון שבועה, והוסיפה הברייתא שאף איסור הוא גם לשון שבועה.

ומה שהוסיפה הברייתא איסור איסור, כוונתה מהיכן לנו שבאמת איסור אסור כשבועה, שלומדים זאת ממה שנאמר בפסוק איסור בין נדר לשבועה, שאם הוציאו בלשון נדר דינו כנדר, ואם בלשון שבועה דינו כשבועה.

ומבאר הגמרא היכן נאמר איסור בין נדר לשבועה, בפסוק "ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה וגו'".

ואומרת הגמרא שמחלוקתם של אביי ורבא כאן, זה לשיטתם לגבי דין מתפיס בשבועה.

שנחלקו אביי ורבא האם מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו או לא, לדעת אביי המתפיס בשבועה כמי שמוציא שבועה מפיו, אך לדעת רבא אינו דומה למוציא שבועה מפיו ואין זו שבועה.

מקשה הגמרא על רבא שרואים בברייתא כדעת אביי שאיסור זה לשון התפסה, ששנינו בברייתא שיזה איסור האמור בתורה, האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו, או כיום שמת בו פלוני, או כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, או כיום שראה ירושלים בחורבנה, אסור.

ואמר שמואל שמדובר שהוא נדר עצמו מאותו היום שבו הוא התפיס כעת את הנדר החדש.

ולדעת אביי לא קשה שהרי כפי שמתפיס בנדר הרי זה נדר כך לדעתו מתפיס בשבועה הרי זה שבועה.

עמוד ב'

אלא לרבא שסובר שאיזר אין הכוונה התפסה כי אין התפסה בשבועה, קשה שבברייתא התבאר שאיזר הוא לשון התפסה ומתפיס בנדר דינו כנדר, ואם כך ה"ה במתפיס בשבועה.

ועונה הגמרא שרבא מבאר את הברייתא שהכוונה לביאור מהו נדר, ובאה הברייתא לומר איזהו איסור נדר האמור בתורה, אם פירש את הנדר ואמר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, ורק אחר כך התפיסו כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו פלוני¹, אבל אם התפיס בלא שאמר הרי עלי שלא אוכל בשר וכו' אינו מועיל כי לרבא התפסה בנדר אינה מועילה.

ואמר שמואל שיום זה יהיה אסור עליו רק אם הוא כבר נדור מאותו היום, כיון שנאמר בפסוק "איש כי ידור נדר לה", ומשמע שידור בדבר שהיה נדור ממנו כבר.

ושואלת הגמרא מה החידוש, שאם אמר כיום שמת בו אביו שיהיה אסור עליו, וכי מדוע שאם יאמר הרי זה כיום שמת בו אביו שיגרע מנדרו.

ועונה הגמרא שבזה אין חידוש והחידוש הוא במה שחייב אם אומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כפי שנדר כך על יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. שלא אומרים שכיון שכבר הוא אסור לאכול ביום זה אף בלא הנדר מדין תענית, לא אומרים שהנדר לא חל וממילא אין כאן התפסה, אלא עדיין הנדר חל עליו, כיון שנדרים חלים אף על דבר מצווה.

ואומרת הגמרא שאף ר' יוחנן סובר כדעת רבא שמבטא ואיזר הם לשון שבועה, שאמר רבין בשם ר' יוחנן שאדם שאומר מבטא לא אוכל לך, או איזר לא אוכל לך דינו כשבועה.

אמר רב דימי בשם רבי יוחנן כשבא מארץ ישראל, שאדם שנשבע שבועה שאוכל ולא אוכל ולא קיים שבועתו, דינו כשבועת שקר ואיסורו נלמד מהפסוק "לא תשבעו בשמי לשקר", ואם נשבע שאכלתי ולא אכלתי, והתברר ששיקר הרי זה נכלל בשבועת שוא, ואיסורו נלמד מהפסוק "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". **ואת** איסור נדרים שהם איסורי קונמות למדים מהפסוק "לא יחל דברו".

מקשה הגמרא ששינוי בברייתא ששבועת שוא ושבועת שקר אחד הן.

ומבינה הגמרא שכוונת הברייתא שכפי ששבועת שוא הכוונה לשעבר, וכגון שנשבע על דבר שלא יכול להיות, כך גם שבועת שקר זה שבועה לשעבר, וכלומר לשבועה שאכלתי או שבועה שלא אכלתי. ורואים בברייתא ששבועה שאכלתי ושלא אכלתי זה שבועת שקר ולא שבועת שוא.

ודוחה הגמרא שאין זו כוונת הברייתא אלא מה שאומרת הברייתא שהם דבר אחד, הכוונה שהם נאמרו בדיבור אחד, וכפי ששינוי לגבי זכור ושמור בברייתא שנאמרו במקום אחד את הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" ובפסוק אחר "שמור את יום השבת לקדשו" והתבאר בברייתא ש"זכור" ו"שמור" בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע.

שואלת הגמרא מה אנחנו למדים ממה ששבועת שוא ושקר נאמרו בדיבור אחד, שהרי לגבי זכור ושמור ביאר ר' אדא בר אהבה שממה שהם נאמרו בדיבור אחד למדים שנשים חייבות בקידוש היום מהתורה, כי נאמר "זכור ושמור", ולומדים מכאן שכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, וכיון שאף נשים חייבות לשמור את השבת, הם חייבות אף להזכיר אותה בקידוש.

ולכן שואלת הגמרא מה למדים ממה שכאן נאמרו שבועת שוא ושקר בדיבור אחד. ומבארת הגמרא שלומדים מזה שכשם שלוקה על שוא כך לוקה נמי על שקר. ותמהה הגמרא שהרי אדרבה עיקר המלקות הם בשבועת שקר שיש בה מעשה ולא בשבועת שוא, אלא אומרת הגמרא שלומדים להפך שכשם שלוקה על שבועת שקר כך לוקה אף על שוא.

¹ אמנם בתוס' התבאר שאף לדעת רבא התפסה בנדר חלה, ואינה חלה רק בשבועה, ומה שתירץ רבא זה שכוונת הברייתא אינה לבאר את המילה איסור שהיא קיימת אף בשבועה. אלא לומר את דין התפסה באיסור נדר שהיא חלה לכו"ע.

ושואלת הגמרא עדיין מה החידוש בזה, הרי נאמר בפסוק "לא ינקה ה'" ומשמע שה' לא ינקה אבל בי"ד ינקו על ידי מלקות. ועונה הגמרא שהחידוש הוא שלא אומרים כפי שהקשה אב"י שכוונת הפסוק שלא ינקה הנשבע כלל לא על ידי ה' ולא על ידי בית דין של מטה, אלא הוא לוקה בבי"ד של מטה.

אפשרות נוספת אומרת הגמרא שמה שאמרה הברייטא ששבועת שוא ושבועת שקר אחת הם הכוונה שכשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שבועת שוא, וכדעת רבי עקיבא שלא רק אדם שנשבע שבועת שקר לעתיד חייב קרבן, אלא גם אדם שנשבע שבועה לשעבר חייב עליה קרבן.

מקשה הגמרא על מה שאמר רב דימי לעיל ששבועת שקר היא לעתיד, כגון שאמר שבועה שאוכל ולא אכל, או שבועה שלא אוכל ואכל, ממה ששנינו בברייטא אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם, ואי זו היא שבועת שקר נשבע להחליף. ורואים ששבועת שקר הכוונה שבועה לשעבר ולא להבא.

ועונה הגמרא שצריך לבאר שכוונת הברייטא ששבועת שקר היא אם נשבע להבא ומחליף דברו, וכלומר שלא קיים את השבועה.